

KRITERIJI SOCIJALIZIRANOSTI MLADIH NAKON IZVRŠENJA ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR

- razmjerno objektivne procjene -

Slobodan Uzelac

Odsjek za poremećaje u ponašanju,
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu,

Sažetak:

Na uzorku od 158 osoba s užeg područja grada Zagreba autor testira hipotezu prema kojoj je socijaliziranost nekadašnjih maloljetnika, prema kojima je izvršena odgojna mjera pojačana briga i nadzor, u manifestnom ponašajnom prostoru determinirana brojnim faktorima, među kojima dominiraju faktori kriminalnog i ostalih formi socijalnopatološkog ponašanja. Služeći se metodom faktorske analize u sustavu od 61 varijable autor izdvaja 15, međusobno slabo povezanih, faktora koji zajedno objašnjavaju 65% prostora. Potvrđujući postavljenu hipotezu faktore (kriterije uspješnosti) imenuje kao faktore: (1) recidive (kriminalnog povrata), (2) neagresivnih oblika socijalnopatološkog ponašanja, (3) života u "zdravoj" okolini, (4) vlastite obitelji, (5) korisnog slobodnog vremena, (6) života u "zdravoj" obitelji, (7) agresivnog ponašanja, (8) objektivnih životnih prilika, (9) penalnog tretmana, (10) odgovornijeg odnosa prema obvezama, (11) političke i vjerske aktivnosti, (12) "praznog" slobodnog vremena, (13) pripadanje sektama, (14) organiziranog okupljanja mladih i (15) ispunjenog slobodnog vremena. Dobivene rezultate autor interpretira kao logičan nastavak rezultata istraživačkih projekata realiziranih posljednjih godina u Hrvatskoj.

Ključne riječi: socijalizacija, pojačana briga i nadzor

1. PROBLEM

Što su kriteriji socijaliziranosti mladih nakon izvršenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor? Ili drukčije: što su kriteriji uspješnosti odgojne mjere koja se izvršava u tzv. otvorenoj sredini?

Socijalizirano ponašanje delinkvenata opći je naziv za njihovo socijalno prihvatljivo ponašanje, tj. ponašanje koje odražava razmjernan sklad socijalnih i individualnih potreba. Takvo je ponašanje implicirano u svrsi svake kaznene sankcije pa i odgojne mjere. A kaznena je sankcija sama po sebi osobito organizirani proces socijalizacije. Podsjetimo, socijalizacija je proces u kojem pojedinac postaje članom neke socijalne skupine, a biti članom neke skupine znači na neki se način i u nekoj mjeri poistovjetiti s njome, prihvatiti njezine zahtjeve, njezine norme i slijediti njezine procese.

Socijalizacija je sama proces, ali i okvir za procese pomoću kojih čovjek prihvaća norme skupine u koju se aktivno uključuje.

Istraživati kriterije socijaliziranog ponašanja u posttretmanskome razdoblju u osnovi znači, dakle, istraživati kriterije uspješnost neke kaznene sankcije. Taj tip istraživanja u pravilu znači upuštanje u čitav niz nepoznanica, pri čemu je unaprijed poznato da je čak i samo djelomično zadovoljavajući odgovor uopće moguć na samo dio tih nepoznanica. Teškoće se istraživanja umnažaju

* Ovaj je rad dio istraživačkog projekta "Socijalnopedagoški model izvršenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor". Projekt se realizira u Odsjeku za socijalnu pedagogiju Fakulteta za defektologiju u Zagrebu.

ukoliko se kriteriji uspješnosti sankcije nastoje dovesti u vezu s procesom njezina izvršenja. Razloga tim teškoćama je više (V. Kovačević, 1982). Među njima svakako dominiraju oni koji proizlaze iz uvjeta u kojima se sankcija realizira. Te je uvjete, naime, praktično nemoguće cjelovito i do kraja korektno znanstveno kontrolirati i znanstveno istraživati. To je praktično nemoguće jednostavno stoga što se izvršenje sankcije odvija kroz isječak od ukupnoga ljudskog života pa je istraživač zapravo u situaciji da istražuje isječak života, dakle život. Istraživanje je vjerojatno nešto manje teško radi li se o institucionalnoj kaznenoj sankciji, u kojoj je ljudska sloboda ograničena pa i sam život u nekim dimenzijama reduciran. Valja, međutim, imati na umu da se i tada radi o tolikom mnoštvu vjerojatno po cilj istraživanja relevantnih varijabli koje je praktično nemoguće istraživački obuhvatiti.

Teškoća istraživanja je, nadalje, tim veća ukoliko je predmet istraživanja kaznena sankcija koja se izvršava u na slobodi, u tzv. otvorenoj sredini. Upravo je takva odgojna mjera pojačana briga i nadzor. Utemeljena na ideji probacije (Đ. Stakić, 1980, O: Petak i S. Uzelac, 1984), neovisno o tome koje od nekoliko poprilično različitih tumačenja biti probacije prihvatili, ova se odgojna mjera sastoji u tretmanu o tzv. otvorenoj sredini. Uvedena u hrvatsko zakonodavstvo 1959. godine, nakon stogodišnjeg iskustva u svjetskoj legislativi i praksi probacija je, bez dvojbe, rezultirala razmjerno zadovoljavajućim efektima. Ovakvoj ocjeni svakako ide u prilog sve učestalije izricanje mjere maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, mada je ta praksa nerijetko posljedica i još nekih, ne uvijek stručno opravdanih, razloga. I neprestano usavršavanje ove odgojne mjere na tragu je ocjene o njejoj razmjerno zadovoljavajućoj uspješnosti. Usavršavanje je vidljivo već i u njezinu nazivu, od pojačanog nadzora organa starateljstva do suvremene pojačane brige i nadzora, a napose u brojnim razgranatim zakonskim odredbama i podzakonskim aktima koji danas ukupno predstavljaju cijeli sustav probativnog rada prema maloljetnim delinkventima u Republici Hrvatskoj.

Ostaje, međutim, otvoreno pitanje znanstvene evaluacije uspješnosti ove mjere, napose kriterija takve evaluacije. Pitanje je posebno utemeljeno ukoliko se ima na umu razmjerno velika ograničenost domašaja generalizacije rezultata istraživanja provedenih u pojedinim sredinama. Za naše su prilike napose vrijedna istraživanja provedena u nas ili u sredinama koje su nam bliskije.

Jedno od iznimno vrijednih istraživanja ove vrste provedeno je u Sloveniji krajem šezdesetih godina (B. Skaberne i dr., 1969). Ovaj je rad posebno pomogao sudovima za maloljetnike, pridonoseći konkretizaciji i jasnoći kriterija za izricanje ove mjere.

U okviru istraživanja pod naslovom "Efikas-

nost krivičnih sankcija prema maloljetnim počincima krivičnih djela s posebnim osvrtom na povratništvo kod maloljetnika", provedenom na reprezentativnom uzorku za prostor tadašnje zajedničke jugoslavenske države, publicirano je nekoliko iznimno vrijednih radova koji, među ostalim, tretiraju i pitanje kriterija uspješnosti probativnog tretmana maloljetnih delinkvenata (na pr. V. Kovačević, M. Singer, K. Momirović, 1974, A. Hošek, K. Momirović i M. Singer, 1974, K. Petrović i K. Momirović, 1974). Kriminalno ponašanje maloljetnika (kriminalni povrat) i obilježja skupina kojima maloljetnici pripadaju u postpenalnom tretmanu dominantni su kriteriji uspješnosti mjere.

Za metodički aspekt izvršenja ove odgojne mjere osobito je vrijedno i istraživanje Đ. Stakića (1980), provedeno na području Srbije. Njegovi su rezultati umnogome poslužili konstrukciji podzakonskih akata u Hrvatskoj, koji su pobliže određivali stručne (metodičke) okvire u kojima se mjera krši. Kao kriteriji uspješnosti mjere posebno su testirane promjene u pogledu stanja u obitelji, manifestnog ponašanja maloljetnika i općeg stanja ličnosti maloljetnika (str. 329-330).

U Hrvatskoj je posljednjih godina provedeno nekoliko dobrih stručnih analiza uspješnosti pojačane brige i nadzora na području pojedinih općina. Neke od njih imaju i elemente znanstvenoga rada. Analize su vršili studenti socijalne pedagogije pri Fakultetu za defektologiju i studenti socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu za potrebe svojih diplomskih radnji. Nažalost niti jedan od tih vrijednih radova nije publiciran.

Jedan od značajnih nedostataka dosadašnjih istraživanja sastojao se u njihovoj neselektivnosti, koja se ogledala u tome da su u istim setovima analizirane raznorodne varijable, varijable koje opisuju stanje ličnosti maloljetnika i njegovo manifestno ponašanje. No, i takva su istraživanja rezultirala izuzetno vrijednim spoznajama.

Predmet našega interesa u ovome su radu upravo kriteriji uspješnosti unutar manifestnog ponašanja nekadašnjeg maloljetnika u razdoblju po isteku tretmana, uključujući i ponašanje koje se ogleda u pripadnosti određenim socijalnim skupinama. Govoreći općenito, dosadašnji su rezultati istraživanja pokazali kako je među manifestnim bihevioralnim (ponašajnim) kriterijima socijaliziranosti kriminalni povrat najočitiji i vjerojatno najznačajniji. Ostaje pitanje koji još faktori egzistiraju u tome prostoru i kakav im je poredak?

2. HIPOTEZA

U istraživanju je postavljena hipoteza prema kojoj je socijaliziranost nekadašnjih maloljetnika, prema kojima je izvršena odgojna mjera pojačana

briga i nadzor, u manifestnom bihevioralnom (ponašajnom) prostoru determinirana brojnim faktorima, među kojima dominiraju faktori kriminalnog i ostalih formi socijalnopatološkog ponašanja.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorak ispitanika

U uzorak ispitanika uključeno je 158 nekadašnjih maloljetnika, u vrijeme katamnestičkog istraživanja punoljetnih osoba, koje su ispunjavale tri uvjeta:

1. da je prema njima je u razdoblju od 1. 10. 1982. do 15. 01. 19985. u tadašnjem Općinskom ili Okružnom sudu u Zagrebu izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor
2. da su u vrijeme izvršenja glavnog kaznenog djela, tj. djela povodom kojega im je izrečena odgojna mjera, stalno boravili na užem području grada Zagreba,
3. da je odgojna mjera izvršena u zakonskom roku i potom mogla biti, i bila, stručno evaluirana od strane stručnih timova u nadležnim centrima za socijalni rad zbog toga što su nekadašnji maloljetnici i nadalje stalno boravili na području grada Zagreba.

3.2. Uzorak varijabli

U ovaj su uzorak uključene varijable koje opisuju obilježja ponašanja nekadašnjih maloljetnika, uključujući i ponašanje koje se ogleda u njihovoj pripadnosti socijalnim skupinama različitih obilježja. Polazeći od rezultata do danas realiziranih evaluacijskih znanstveno-istraživačkih radova, napose u Hrvatskoj, konstruktori uzorka su nastojali ugraditi u njega sve varijable koje su se u ma kome od raspoloživih radova pokazale relevantnim (T. Dobrenić, 1969; Dobrenić, T. i sur., 1972; V. Kovačević, M. Singer i K. Momirović, 1974; M. Mejovšek i suradnici, 1974; V. Kovačević, 1981; R. Bujanović-Pastuović i J. Bašić, 1982; S. Uzelac, 1982; S. Uzelac i M. Mejovšek, 1987; S. Uzelac, 1990; S. Uzelac, 1995.).

Uzorak je konstruirao istraživački tim Odsjeka za socijalnu pedagogiju Fakulteta za defektologiju pod vodstvom S. Uzelca. Uzorak kao sustav varijabli sastoji se od 61 kvalitativna obilježja:

- život i rad u inozemstvu (INOZE)
- odsluženje vojnog roka (VOJNI)
- s kime pretežno živi (KIMEZI)
- kvaliteta međuljudskih odnosa uže sredine (KVALIT)
- daljnje školovanje (SKOLOV)
- zapošljavanje (ZAPOS)
- zaposlenost u struci za koju se osposobljavao (STRUCI)
- promjene mjesta stanovanja (PROSTA)
- postojanje devijantnih skupina u sadašnjem mjestu stanovanja (DEVGRU)
- mjesta organiziranog okupljanja mladih u mjestu stanovanja (DRGOKU)
- utjecaj crkvenih organizacija u mjestu stanovanja (UTJECR)
- intervencije službe socijalne skrbi u široj sredini (INTSIR)
- intervencije službe socijalne skrbi u užoj sredini (INTUZO)
- stupanj i karakter integriranosti ispitanika u užu sredinu po procjenama sredine (INTEG)
- stupanj i karakter integriranosti u užu sredinu po procjenama stručnog tima (INTANK)
- boravak u penalnoj instituciji zbog prekršaja (PENAL)
- boravak u penalnoj instituciji zbog kaznenog djela (PENKRI)
- odnos prema članovima obitelji u usporedbi s razdobljem prije odgojne mjere (ODPOR)
- odnos prema školovanju ili zaposlenju u usporedbi s razdobljem prije odgojne mjere (ODSKO)
- ispitanikov izgled u usporedbi s razdobljem prije odgojne mjere (IZGLED)
- pripadnost sportskim i sličnim organizacijama (SPOREG)
- pripadnost kulturnim i sličnim društvima (KULTU)
- učenje i usavršavanje u slobodno vrijeme (USAVR)
- dodatni rad u slobodno vrijeme (DORAD)
- aktivno bavljenje sportom u slobodno vrijeme (SPORAK)
- pasivno bavljenje sportom u slobodno vrijeme (SPORPA)
- bavljenje "hobijem" u slobodno vrijeme (HOBBY)
- politička aktivnost u slobodno vrijeme
- gospodarske prilike uže sredine (šifra: EKOPRI)
- stambene prilike uže sredine (STAPRI)
- bračni status (BRAK)
- vlastita djeca (VLADJE)
- djeca partnera s kojim živi (DJEPAR)

- (POLIT)
- čitanje literature u slobodno vrijeme (CITLIT)
 - gledanje TV u slobodno vrijeme (GLETV)
 - odlazak u kino u slobodno vrijeme (KINO)
 - odlazak u disko klub u slobodno vrijeme (DISCO)
 - odlazak u "kafić", gostionu i sl. u slobodno vrijeme (KAFIC)
 - odlazak u crkvu ili drugo vjersko svetište u slobodno vrijeme (CRKVA)
 - odlazak u vjersku ili neku drugu sektu u slobodno vrijeme (SEKTA)
 - uglavnom ne ići nikud i ne baviti se ničim u slobodno vrijeme (NIKUD)
 - baviti se nečim ostalim u slobodno vrijeme (OSTALO)
 - bavljenje hobbijem u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (HOPRI)
 - prekomjerno konzumiranje alkohola u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (KONALK)
 - besposličarenje u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (BESPOS)
 - skitnja u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (SKIPRI)
 - prosjačenje u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (PROPRI)
 - tapkarenje u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (TAPPRI)
 - bježanje od kuće u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (BJEPRI)
 - bježanje iz škole ili napuštanje radnog mjesta u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (SKOPRI)
 - osamljenost u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (OSAM)
 - "šverc" (krupnija preprodaja) u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (SVERC)
 - vezanost za sferu prostitucije u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (PROSTI)
 - nasilničko ponašanje u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (NASIL)
 - narkomanija u odnosu na razdoblje prije odgojne mjere (NARKO)
 - kriminalna aktivnost (KRIMI)
 - vrsta kriminalne aktivnosti (VRSTA)
 - prekršajna aktivnost (PREKR)
 - pozivi od organa gonjenja iako nije bilo kaznenog djela ili prekršaja (POZIV)
 - vrijeme kriminalnog povrata u odnosu na

odgojnu mjeru (KADA) i

- vrste kriminalne aktivnosti u odnosu na onu povodom koje je izrečena odgojna mjera (KRINAK)

3. 3. Izvori informacija

Opredjeljenje za istraživanje koje će poći od, koliko je god to moguće, objektivnih procjena uspješnosti dovelo je do izvorne dokumentacije stručnih službi u centrima za socijalnu skrb, organima unutarnjih poslova, sudovima i državnim odvjetništvima. Ovo je opredjeljenje značilo lišiti se iskaza samih sankcioniranih i tretiranih bivših maloljetnika, a oslanjati se samo na prosudbe stručnih timova u nadležnim službama i institucijama i tretirati ih nositeljima temeljnih izvora informacija.

Eruiranje katamnističkih informacija, i na temelju njih prosudbe o ponašanju nekadašnjih maloljetnika, izvedeni su po jedinstvenoj metodologiji najmanje četiri (4), a najviše devet (9) godina nakon završetka rada na izvršenju odgojne mjere, dakle, nakon što je proteklo dovoljno vremena te se moglo dobiti informacije i osnovano suditi o razmjerno trajnijim obilježjima uspješnosti procesa socijalizacije.

3. 4. Provjera hipoteze

Potavljena je hipoteza provjerena postupkom faktorizacije (B. R. Cattell, 1966), tj. analize glavnih komponenti, značajnost kojih je određena prema poznatom PB kriteriju K. Momirovića, a koje su potom rotirane u ORTHOBLIQUE pozicije. Uvid u vrijednosti matrice strukture omogućuje spoznaje o vrsti čestica (varijabli) i količini njihova doprinosa svakoj dobijenoj latentnoj dimenziji (faktor) ponaosob.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4. 1. Temeljni rezultati

Većina nekadašnjih maloljetnika u vrijeme katamnističkog istraživanja, dakle, najmanje četiri do najviše devet godina od završetka rada na izvršenju mjere, žive neoženjeni (neudati) i bez djece, u osrednjim ili povoljnim gospodarskim i stambenim prilikama s roditeljima ili s rodbinom. Mjesto stalnoga boravka u većini nisu mijenjali. Samo su rijetki radili ili rade u inozemstvu. Većina ih je služila vojni rok, ali je zamjetan dio privremeno ili trajno nesposoban za vojnu službu zbog tjelesnog oštećenja ili kronične bolesti. Jedna trećina je završila ranije započeti stupanj školovanja, ali nije nastavila školovati se, a toliko ih je i prekinulo ranije započeto školovanje. Gotovo polovina ima stalno zaposlenje, pretežno u struci za koju su se osposobljavali.

Većinom borave u sredini u kojoj nema dovoljno mjesta organiziranog okupljanja mladih ljudi (napr. utjecaj crkvenih organizacija je jedva primjetan) dok su devijantne skupine donekle (osrednje) aktivne. Intervencije službe socijalne skrbi samo djelomično zadovoljavaju potrebe uže i šire sredine. Njihovu integriranost u širu sredinu pretežno obilježavaju povremeni konflikti, dok su konflikti u užoj sredini rjeđi. U penalnoj ustanovi zbog prekršaja boravilo je 5,7%, a zbog kaznenog djela 9,1% nekadašnjih maloljetnika.

Ukupno uzevši, u usporedbi s razdobljem prije odgojne mjere, nekadašnji su maloljetnici bolji u pogledu odnosa prema vlastitoj obitelji, odnosa prema vlastitom školovanju ili zaposlenju, vanjskog (fizičkog) izgleda, prekomjernog konzumiranja alkohola, besposličarenja, bježanja od kuće, bježanja iz škole ili napuštanja radnoga mjesta, skitnje, osamljenosti, nasilničkog ponašanja i ovisnosti o drogama. Razmjerno su lošiji u pogledu pripadnosti sportskim i sličnim organizacijama, pripadnosti kulturnim organizacijama i šverca (krupnije nedozvoljene trgovine). Nisu se bitno promijenili u pogledu aktivnosti u hobiju, prošačenju i tapkarenju.

4. 2. Rezultati faktorske analize

Faktorska je analiza proizvela čak 15 faktora, što je, s obzirom na broj varijabli (61), razmjerno mnogo. To samo po sebi upućuje na zaključak o

Tablica 1: Vrijednosti značajnih faktora

fak.	λ (korijeni)	% valjane var.	% valjane var. kumulativno
1	7.71	.13	.13
2	4.96	.08	.21
3	4.03	.07	.28
4	3.10	.05	.33
5	2.66	.04	.37
6	2.38	.04	.41
7	2.00	.03	.44
8	1.84	.03	.47
9	1.78	.03	.50
10	1.75	.03	.53
11	1.63	.03	.56
12	1.53	.02	.58
13	1.47	.02	.61
14	1.39	.02	.63
15	1.27	.02	.65

razmjerno brojnim i razmjerno međusobno neovisnim kriterijima uspješnosti odgojne mjere u zadanom sustavu varijabli, tim više što je njihov

kumulativni koeficijent tek .65.

Evo osnovnih relevantnih vrijednosti značajnih faktora:

Dobijenih 15 značajnih faktora objašnjava tek 2/3 ukupnoga sustava (65%). I ovaj podatak, uz činjnicu da je dobiveno čak 15 značajnih faktora, upućuje na zaključak o uistinu brojnim i raznorodnim obilježjima koja se uzimaju za kriterije uspješnosti odgojne mjere.

Među 15 značajnih faktora uistinu dominira prvi. Svi su ostali faktori po naznačenim vrijednostima međusobno ravnomjerno udaljeni.

Analizom matrice strukture saznat ćemo sadržaj faktora.

Prvi faktor mahom tvore varijable koje opisuju kriminalni povrat (recidivizam) nekadašnjih maloljetnika, redovito uz negativan predznak, što nas bez dvojbe navodi da ga imenujemo faktorom RECIDIVE.

Drugi faktor u najvećoj mjeri tvori izostanak nekih oblika socijalnopatološkog ponašanja, koje je inače postojalo prije odgojne mjere. Kako se pretežno radi o neagresivnim oblicima ponašanja nazvali smo ga faktorom NEAGRESIVNIH OBLIKA SOCIJALNOPATOLOŠKOG PONAŠANJA.

Treći faktor u najvećoj mjeri tvore obilježja sredine u kojoj stalno boravi nekadašnji maloljetnik. Riječ je o sredini u kojoj uglavnom nema devijantnih skupina, a u kojoj su intervencije službe socijalne skrbi uglavnom primjerene potrebama te sredine. Nazvali smo ga faktorom ŽIVOTA U "ZDRAVOJ" OKOLINI.

Četvrti faktor pretežno tvore obilježja vlastite obitelji. Riječ je, naime, pretežno o životu u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, vlastitoj djeci, a rjeđe životu s roditeljima ili s rodbinom pa smo ga imenovali faktorom VLASTITE OBITELJI.

Peti faktor uglavnom tvore obilježja slobodnog vremena: aktivnog i pasivnog bavljenja sportom, hobijem, čitanjem literature. Stoga smo ga imenovali faktorom KORISNOG SLOBODNOG VREMENA.

Dobra adaptiranost bivših maloljetnika na u užu sredinu, koju inače karakteriziraju razmjerno zadovoljavajući međuljudski odnosi kako prema procjenama same te sredine tako i prema nezavisnim procjenama istraživača, razlogom je da šesti faktor označimo kao faktor ŽIVOTA U "ZDRAVOJ" OBITELJI.

Sedmi je faktor pretežno komponiran od izostanka nasilničkog ponašanja, prekomjernog konzumiranja alkohola, besposličarenja i skitnje. Kako je agresivno ponašanje u pravilu sadržano u ovim oblicima, ili ih prati, nazvali smo ga faktorom AGRESIVNOG PONAŠANJA.

Osmi faktor tvore uglavnom povoljne gospodarske i stambene prilike. Stoga smo ga nazvali

Talica 2: Matrica strukture

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
EKOPRI	.10	-.15	.08	.09	.24	.22	.10	.86	.08	.39	.09	.10	-.09	.17	.20
STAPRI	.04	-.15	.02	.04	.19	.21	.02	.85	-.02	.19	.02	.06	.00	.16	.02
BRAK	.14	.06	.14	.89	-.11	.13	.17	.07	-.06	.11	.07	.05	-.13	.06	.03
VLADJE	.02	-.14	.14	.83	-.09	.02	.10	-.07	-.04	-.03	.09	-.03	-.03	.05	-.09
DJEPAR	-.11	.09	.13	.40	-.12	-.15	.13	-.23	-.21	.10	.29	-.09	-.09	.06	.22
INOZE	-.20	.03	.40	.05	.13	.01	.02	.04	.16	.17	.14	-.07	.06	-.11	.04
VOJNI	.37	.07	.35	.25	.13	.40	.20	.19	.19	.39	-.27	-.06	-.15	.03	.22
KIMEZI	.12	.07	.06	.86	-.01	-.01	.19	.08	-.05	.17	.04	.07	.00	.04	.08
KVALIT	.12	.09	.06	-.01	.26	.84	.18	.36	.10	.35	.13	.11	-.08	.16	.18
SKOLOV	.12	.12	.04	-.19	.20	.13	.10	.45	.02	.53	.01	.07	.06	.14	.15
ZAPOS	.26	-.07	.22	.26	.03	.42	.33	.34	.26	.63	-.05	-.03	-.17	.01	.46
STRUCI	.14	.01	.13	.12	.10	.40	.17	.17	.10	.53	.29	-.12	-.32	-.08	.32
PROSTA	.18	.16	.27	.19	-.08	.17	.11	.32	.14	.13	-.08	-.01	-.51	.08	.23
DEVGRU	.14	.15	.81	.20	.17	.22	.16	.09	.09	.06	.16	-.02	-.22	.12	.10
DRGOKU	.08	.02	.14	-.02	-.07	.03	.01	.22	-.03	.12	-.06	-.13	-.07	.73	-.05
UTJECR	.11	-.09	.20	.05	.16	.14	.03	.11	.13	.14	.11	.30	.01	.67	.09
INTSIR	.20	-.03	.63	.01	-.14	.12	.16	.00	-.02	.32	-.16	.19	.07	.35	.04
INTUZO	.09	-.15	.08	.11	.24	.31	.26	.60	-.05	.39	.03	.14	.33	.20	.27
INTEG	.16	.07	.22	.07	.19	.93	.21	.21	.21	.33	-.01	-.03	-.05	-.01	.25
INTANK	.18	.07	.23	.05	.22	.93	.24	.22	.25	.36	.03	-.01	-.05	.07	.21
PENAL	.31	.04	.10	.00	-.12	.29	.09	-.01	.77	.05	-.06	-.12	-.05	-.09	.14
PENKRI	.45	-.10	.24	-.05	-.04	.21	.13	.21	.63	.16	-.10	.05	-.12	.03	.56
DOPOR	.05	-.01	.10	.29	.01	.50	.36	.32	.12	.61	.12	.15	-.15	.11	.11
ODSKD	.13	.02	.23	.14	.20	.26	.46	.30	.09	.79	.04	.11	-.19	.12	.39
IZGLED	-.01	.07	.14	.10	.20	.22	.13	.04	-.01	.59	.06	.31	-.22	.31	-.02
SPOREG	.21	-.01	-.12	-.10	.26	.01	-.29	-.01	.42	.19	-.03	-.05	-.08	.18	-.12
KULTU	-.10	.15	-.05	-.12	.30	-.07	-.15	.12	.43	.18	-.19	.21	-.14	.13	-.17
USAVR	.29	-.06	-.06	-.13	.47	.31	.05	.37	.04	.42	.03	.20	.21	.22	.02
DORAD	-.06	-.06	-.07	.05	.35	.27	.18	.06	.01	.20	.24	.52	-.01	.09	.15
SPORAK	.09	-.01	.03	-.01	.78	.22	-.05	.11	.01	.24	.23	.02	.09	-.02	.09
SPORPA	.01	-.10	.11	-.01	.52	.29	.05	.24	.02	.23	.44	-.08	.13	-.26	.11
HOBBY	.14	.06	.16	-.05	.75	.17	.21	.29	-.14	.11	.14	.10	.09	-.02	.29
POLIT	.07	.19	.17	.01	.08	.06	.24	.06	-.12	.07	.74	.09	-.01	.00	.11
CITLIT	.34	.17	.13	.03	.40	.24	.04	.32	-.25	.29	.11	.09	-.14	-.06	.25
GLETV	.11	.07	.12	.04	.04	.02	.09	.06	-.02	.13	.07	.72	-.09	.01	.13
KINO	-.08	-.11	-.12	-.26	.03	-.13	-.22	.11	-.01	.16	-.05	.48	.28	.11	.10
DISCO	-.07	.26	.06	-.42	.12	-.12	-.32	.27	.12	.00	-.03	-.03	.21	-.08	.25
KAFIC	.21	-.12	-.24	.17	-.01	.24	.39	.02	-.02	.08	-.37	-.01	-.05	.26	.06
CRKVA	.18	.03	-.02	.26	.14	.12	.10	.08	-.02	.12	.63	.10	-.22	.20	.17
SEKTA	-.02	-.04	-.07	.01	.01	-.05	-.10	-.05	-.04	-.18	-.06	-.03	.81	-.05	.02
NIKUD	.10	-.06	-.03	-.01	.29	.18	.07	.07	.03	.18	.13	.14	.10	-.01	.78
OSTALO	.09	-.25	.19	.11	.26	.08	-.08	.13	.11	-.21	.21	.29	.09	.34	.16
HOPRI	-.08	.08	.07	-.12	.75	.14	.01	.21	-.04	.10	-.06	.16	-.05	.03	.34
KONALK	.01	.35	.20	.11	.08	.17	.67	.22	.02	.23	.13	.02	-.11	.03	.09
BESPOS	.04	.38	.18	.14	.16	.19	.74	.19	.04	.51	.18	-.03	-.29	-.01	.25
SKIPRI	.02	.66	.05	.09	.08	.06	.55	-.07	-.07	.29	.25	.06	-.17	-.14	.23
PROPRI	-.17	.74	-.01	.12	-.03	.15	.21	-.21	-.03	.04	.15	-.05	-.07	-.05	-.27
TAPPRI	-.06	.78	.12	.01	.06	.22	.28	-.17	-.04	.05	.13	.00	-.10	-.14	.05
BJEPRI	-.15	.55	.07	.12	-.01	.01	.30	-.23	-.30	.16	.04	-.02	-.32	.06	.20
SKOPRI	-.04	.03	.22	.00	.01	.13	.51	.12	.13	.44	.23	.18	-.11	-.05	.41

OSAM	-.06	.25	.15	.23	-.02	.15	.26	.11	.10	.50	-.05	.32	-.08	-.04	-.01
SVERC	.19	.40	.16	.17	.09	-.01	.52	.04	.05	.33	-.13	-.23	-.06	.18	.21
PROSTI	.02	.70	.20	.03	-.09	.06	.42	-.10	.09	-.01	-.01	-.07	-.05	.06	-.16
NASIL	-.02	.41	.14	-.01	-.02	.08	.78	-.03	-.03	.24	.16	.04	-.03	-.11	.07
NARKO	.04	.66	.14	.11	-.01	-.10	.35	-.01	-.10	.17	.12	.36	-.03	.11	.11
KRIMI	.90	-.06	.15	.07	.03	.25	.11	.07	.42	.14	-.09	-.05	.03	.13	.19
VRSTA	.86	-.11	.10	.16	.08	.05	.02	.09	.18	.09	.05	-.01	-.13	.13	.19
PREKR	.41	-.17	.04	.11	.08	.28	.07	.13	.50	.33	-.40	-.18	.07	.34	.26
POZIV	.43	-.22	-.20	.04	-.20	.16	.00	.04	.55	.15	-.17	-.24	-.01	.16	.15
KADA	.92	-.08	.11	.13	-.01	.13	.03	.05	.28	.11	.00	.01	-.02	.14	.18
KRINAK	.99	-.07	.11	.09	.01	.13	.08	.06	.30	.08	-.02	-.01	-.05	.14	.16

faktorom OBJEKTIVNIH ŽIVOTNIH PRILIKA.

Dominacija koeficijenata uz varijable koje opisuju odsustvo upućivanja bivših maloljetnika u penalnu ustanovu zbog prekršaja ili kaznenog djela razlog je što smo deveti faktor nazvali faktorom PENALNOG TRETMANA.

Odnos prema školovanju ili zaposlenju, obitelji i fizički izgled koji su bolji nego u vrijeme prije odgojne mjere razlozi su zbog kojih smo deseti faktor nazvali faktorom ODGOVORNIJEG ODNOSA PREMA OBVEZAMA.

Jedanaesti je faktor pretežno strukturiran od varijabli koje opisuju političku i vjersku aktivnost pa ga stoga i imenujemo faktorom POLITIČKE I VJERSKE AKTIVNOSTI.

Slobodno vrijeme ispunjeno dugotrajnim praćenjem TV programa, odlascima u kino, manja osamljenost u odnosu na vrijeme prije odgojne mjere, neuzimanje opojnih droga uz povremeni dodatni rad, ali uz nedozvoljenu trgovinu (šverc) i pozivanje na sud naveli su nas da dvanaesti faktor imenujemo faktorom "PRAZNOG" SLOBODNOG VREMENA.

Kako u trinaestom faktoru dominira čestica o odlasku u vjersku ili neku drugu sektu, nazvat ćemo ga faktorom PRIPADANJA SEKTAMA.

Četrnaesti faktor u najvećoj mjeri tvore obilježja organiziranog okupljanja mladih na razmjerno užem području pa smo ga i nazvali faktorom ORGANIZIRANOG OKUPLJANJA MLADIH.

Posljednji, petnaesti faktor nije osobito jasno interpretabilan. Ipak zamjećujemo da ga pretežno karakterizira izbjegavanje ostajanja kod kuće u slobodno vrijeme, neboravak u penalnoj ustanovi, povremenom nestalnom zaposlenju ali ustrajnosti u eventualno dobivenom zaposlenju i općenito zadovoljavajućem odnosu prema školovanju i zaposlenju. Nazvali smo ga faktorom ISPUNJENOG SLOBODNOG VREMENA.

Matrica korelacija među faktorima omogućuje nam uvid u njihovu međusobnu povezanost.

Razmjerno niske vrijednosti koeficijenata korelacije navode na općeniti zaključak prema kojemu su faktori razmjerno samostalni. Ipak, uočavamo

neke zanimljive odnose.

Izostanak recidive, samo se po sebi razumije, u bliskoj je vezi s izostankom penalnog tretmana, ali i s ispunjenim slobodnim vremenom i odgovornim odnosom prema obvezama.

Izostanak neagresivnog socijalnpatološkog ponašanja tijesno je povezan s izostankom agresivnog te se može govoriti o socijalnpatološkom ponašanju kao razmjerno jedinstvenoj cjelini.

Življenje u "zdravoj" sredini blisko je odgovornijem odnosu prema obvezama.

Osnivanje vlastite obitelji ponajviše je povezano s izostankom agresivnih oblika socijalnpatološkog ponašanja.

Korisno ispunjeno slobodno vrijeme razmjerno je blizak povoljnim objektivnim (materijalnim) prilikama ali i dobrim interpersonalnim odnosima u obitelji, tj. životu u "zdravoj" obitelji.

Život u "zdravoj" obitelji dobro je povezan i s odgovornijim odnosom prema obvezama.

S odgovornijim odnosom prema obvezama dobro su povezani faktor izostanka agresivnih formi socijalnpatološkog ponašanja i faktor povoljnih objektivnih životnih prilika.

5. DISKUSIJA I ZAKLJUČCI

Konstatirajmo, prije svega, kako je hipoteza prema kojoj je socijaliziranost nekadašnjih maloljetnika prema kojima je izvršena odgojna mjera pojačana briga i nadzor u manifestnom bihevioralnom (ponašajnom) prostoru determinirana brojnim faktorima, među kojima dominiraju faktori kriminalnog i ostalih formi socijalnpatološkog ponašanja, dobivenim rezultatima istraživanja u osnovi potvrđena.

Faktorskom analizom, u prostoru definiraniom 61-om varijablom, od kojih se svaka uobičajeno uzima kao kriterij uspješnosti socijalizacije maloljetnika nakon provedenog tretmana, dobiveno je čak 15 faktora koji ukupno objašnjavaju tek dvije trećine prostora kojega objašnjavamo. Dodajmo tome da su ovi faktori međusobno jedva primjetno

Tablica 3: Matrica korelacija među faktorima

	1.f	2.f	3.f	4.f	5.f	6.f	7.f	8.f	9.f	10.f	11.f	12.f	13.f	14.f	15.f
1.f	1.00	-.09	.11	.12	.05	.19	.08	.12	.31	.15	-.05	-.04	-.05	.16	.23
2.f		1.00	.13	.01	.01	.02	.35	-.12	-.07	.11	.10	.01	-.14	-.07	-.01
3.f			1.00	.14	.06	.17	.19	.10	.07	.18	.09	.04	-.11	.11	.14
4.f				1.00	-.08	.10	.22	.00	-.04	.13	.09	.01	-.12	.08	.02
5.f					1.00	.23	.02	.26	-.03	.21	.17	.14	.06	.03	.19
6.f						1.00	.24	.26	.20	.37	.05	.02	-.08	.06	.21
7.f							1.00	.08	-.02	.37	.12	.03	-.14	.03	.22
8.f								1.00	.06	.34	.02	.09	-.00	.14	.20
9.f									1.00	.14	-.14	-.07	-.05	.06	.12
10.f										1.00	.05	.14	-.15	.15	.28
11.f											1.00	.11	-.05	-.07	.08
12.f												1.00	.02	.12	.08
13.f													1.00	-.01	-.04
14.f														1.00	-.00
15.f															1.00

povezani.

Ovim smo dobili potvrđan odgovor na prvi dio hipoteze. Uistinu, dakle, socijaliziranost je determinirana brojnim faktorima, ovdje shvaćenim kao kriterijima socijaliziranosti, odnosno kriterijima uspješnosti odgojne mjere.

Što se pak tiče dijela hipoteze u kojemu se očekivala dominacija faktora komponiranih od kriminalnog i ostalih formi socijalnopatološkog ponašanja, valja konstatirati da je i u njemu hipoteza također potvrđena. Ovoj konstataciji treba dodati kako je značajan kriterij uspješnosti mjere izostanak različitih formi socijalnopatološkog ponašanja, gotovo neovisno o tome radi li se o manje ili više agresivnom sadržaju takvih oblika ponašanja.

Ostali faktori su manje značajni. I među njima bi se mogla sačiniti određena hijerarhijska shema. U njoj bi gornje pozicije svakako pripadale "zdravlju" primarne sredine (obitelji), posebno osnivanju vlastite obitelji i njezinom "zdravlju". Slijedile bi karakteristike vezane za objektivne životne prilike te one vezane za odnos prema školovanju, zapošljavanju i slobodnom vremenu.

Dobiveni rezultati u osnovi su logičan nastavak

rezultata dobivenih u naprijed spomenutim istraživanjima efikasnosti tretmana maloljetnih delinkvenata, čak neovisno o tome je li riječ o institucionalnom ili o izvaninstitucionalnom tretmanu kakav je tretman u okviru odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Na ovakav zaključak posebno navodi komparacija ovih rezultata s rezultatima koje je svojevrjeme objavio V. Kovačević (1982), istražujući uspješnost resocijalizacije maloljetnih delinkvenata u prostoru psiholoških, socioloških i tretmanskobilježja.

Dobiveni rezultati, nadalje, mogu upućivati i na smjer konstrukcije i daljnje dogradnje tretmanskobilježja i posttretmanskobilježja programa rada s maloljetnim delinkventima i nekadašnjim maloljetnim delinkventima. Općenito govoreći, iz činjenice da u sklopu razmjerno brojnih manifestnih bihevioralnih kriterija socijaliziranosti opetovano dominira kriminalno i ostalo socijalnopatološko ponašanje nameće se logičan zaključak o smislenosti tretmanskobilježja i posttretmanskobilježja programa koji će, ne zanemarujući ostale brojne elemente ličnosti i ponašanja i ličnost i ponašanje u cjelini, ipak u fokusu svoga predmeta imati upravo ovakvo ponašanje.

6. LITERATURA

1. BUJANOVIĆ-PASTUOVIĆ, R. i BAŠIĆ, J. (1982): "Povezanost efikasnosti resocijalizacije i zavodskog tretmana maloljetnika s poremećajima u ponašanju u SRH," Defektologija, 1-2, str. 145-152
2. CATTELL, R. B. (1966): *Handbook of multivariate experimental psychology*, Rand McNally, Chicago
3. DOBRENIĆ, T. (1969): "Škola i socijalizacija štićenika odgojnih zavoda, Socijalno učenje, SDDJ," Beograd, str. 52 - 76
4. DOBRENIĆ, T. i sur. (1972): *Efikasnost metoda preodgoja u odgojnim zavodima i odgojno-popravnim domovima SRH*, Institut za kineziologiju Fakulteta za fizičku kulturu, Zagreb
5. HOŠEK, A., MOMIROVIĆ, K. i SINGER, M. (1974): "Diskriminativna analiza sankcija u prostoru indikatora efikasnosti resocijalizacije," Defektologija, 1-2, str. 137 - 154
6. KOVAČEVIĆ, V. (1974): "Relacije između sankcija izrečenih maloljetnim izvršiocima krivičnih djela i njihovog ponašanja u postpenalnom razdoblju," Defektologija, 1-2, str. 4 - 48
7. KOVAČEVIĆ, V. (1981): *Problemi resocijalizacije maloljetnika s delinkventnim ponašanjem*, Fakultet za defektologiju i Izdavački centar Rijeka, Zagreb-Rijeka
8. KOVAČEVIĆ, V. (1982): "Uspješnost resocijalizacije određene na osnovi psiholoških, socioloških i tretmanskkih varijabli," Defektologija, 18, 1-2, str. 111-122
9. MEJOVŠEK, M. i sur., (1974): "Kanoničke relacije socioloških karakteristika i efikasnost cijalizacije u postpenalnom razdoblju," Defektologija, 1-2, str. 93 - 117
10. PETAK, O. i UZELAC, S. (1984): "Pojačana briga i nadzor," U: *Socijalna zaštita - razvoj, stanje, perspektive*, JUMENA, Zagreb, str. 259 - 265
11. PETROVIĆ, K. i MOMIROVIĆ, K. (1974): "Diskriminativna analiza sankcija u prostoru nekih socioloških dimenzija maloljetnih delinkvenata u postpenalnom razdoblju," Defektologija, 1-2, str. 118 - 136
12. SKABERNE, B. i dr. (1969): *Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa*, Institut za kriminologijo in kriminalistiko pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana
13. STAKIĆ, Đ. (1980): *Vaspitna mera pojačani nadzor organa starateljstva*, Defektološki fakultet, Beograd
14. UZELAC, S. i MEJOVŠEK, M. (1987): "Socijalnopedagoški model provođenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor-metodološki aspekt," Defektologija, 3, str. 325 - 332
15. UZELAC, S. (1982): "Uspješnost resocijalizacije maloljetnih delinkvenata u različitim odgojnim ustanovama SRH," Defektologija, 1-2, str. 161 - 168
16. UZELAC, S. (1990): *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije*, Fakultet za defektologiju, Zagreb
17. UZELAC, S. (1995): *Osnove socijalne edukologije*, Sagena, Zagreb

Socialisation level of juvenile delinquents who had been on probation

Summary

This research was carried out on the sample of 158 persons from the Zagreb district. The author verifies the hypothesis according to which socialization of former juveniles who have undergone the treatment of intensive supervision is determined by a number of factors in the manifested behavioural area. The dominant factors are those of criminal and other forms of sociopathological behaviour.

Applying the factor-analysis method on a 61 variable system, the author has extracted 15 factors that mutually explain 65% of the area, though interrelated rather loosely.

On these grounds, the author verifies his hypothesis and names the factors (criteria for success) as: (1) recidivism (criminal relapses), (2) non-aggressive forms of sociopathological behaviour, (3) life in a "healthy" environment, (4) one's own family, (5) useful leisure, (6) life in a "healthy" family, (7) aggressive behaviour, (8) given living conditions, (9) penal treatment, (10) increased responsibility regarding one's obligations, (11) political and religious activities, (12) lax leisure, (13) religious sects membership, (14) organized youth meetings, and (15) structured leisure.

The obtained results are considered to be an analogous sequel to recent research of the issue in Croatia.

Key words: *socialisation, probation*